

Tuore kokonaisarvio Mannerheimista

**Martti Turtola: Mannerheim. Tammi 2016. 310 s.
ISBN 978-951-31-7848-2.**

Martti Turtolan mukaan Mannerheimin elämäkarta esittelevää, mutta myös kriittistä arviointia sisältävää teosta ei ole ollut kiinnostuneiden lukijoiden käytettävissä. Tästä johtuen hän kirjoitti uuden kirjan marsalkasta. Itse olen pitänyt J. E. O. Screenin Mannerheim-kirjaa hyvänä,¹ ainakin poliittisen historian esityksenä, mutta sekini ilmestyi jo 15 vuotta sitten. Sen jälkeen on tullut tarvetta uudenslaisiin näkökulmiin, sillä Mannerheimin toiminnasta ylipäällikkönä ja tasavallan presidenttinä on saatu paljon uutta tietoa.

Erik Heinrichs kirjoitti hyvän kuvauksen Mannerheimista ylipäällikkönä jo vuonna 1959.² Kirjoittaessaan elämäkertaa Heinrichsistä Turtola pääsi kuitenkin perehtymään arkistomateriaaliin, jota tämä oli liian kriittisenä jättänyt pois kirjastaan. Heinrichs ei halunnut 1950-luvun lopulla vielä särkeä Mannerheim-myyttiä tai edes pahasti raaputtaa.

Turtola sen sijaan uskaltaa jo kohdistaa huomion marsalkan persoonaan, jolloin ”henkilökohtainen kunnianhimo, vallanhimokin ja jopa kostonhimo olivat kantavana voimana läpi hänen uransa nuoresta upseerista aina Suomen marsalkaksi ja presidentiksi asti.” Ei siis käsitellä pronssipatsasta vaan ”ihminen Mannerheimia”.

Kirja jakautuu kolmeen suunnilleen sadan sivun jaksoon. Kvaus Mannerheimin kokemuksista Haminan kadettikoulussa ja sen jälkeisestä 30 vuoden palveluksesta Venäjän keisarikunnan armeijassa on luonnekuvan kannalta tärkeä. Mannerheim koki pahoja vastoinkäymisiä jo lapsena, eikä erilaisista kouluista selviytymisenkään ollut helppoa. Heikkomat luonteet olisivat jo murtuneet, mutta Mannerheimin sitkeys ja kunnianhimo auttoivat nousemaan korkeisiin asemiin. Läheisiä ihmissuhteita ei syntynyt edes vaimoon ja lapsiin, vaan Mannerheimista tuli yksinäinen mies, joka pysyi uskollisena Venäjän keisarille.

Toinen vaihe alkoi Mannerheimin palatessa 50-vuotiaana bolševikkien vallankumouksen jälkeen juuri itsenäiseksi julistautuneeseen Suomeen. Turtola kuvaa verraten lyhyesti sodan johtamista kevätkaudella 1918, mutta kirjoittaa perusteellisemmin Mannerheimin toiminnasta valtionhoitajana ja Pietariin interventiot

suunnittelevana konspiraattorina. Lopulta autoritaarisen, oikeistoon nojaavan hallinnon kannattajasta kehittyi 1930-luvulla kansallinen eheyttäjä puolustusneuvoston puheenjohtajana.

Mannerheimin uran tärkein vaihe aukesi talvisodan ylipäällikön tehtävän myötä. Sodan alkaessa 30. marraskuuta 1939 mikään ei ollut varmaa. Itse asiassa Mannerheimin eroanomus puolustusvoimien komentajan ja sodan varalle määrätyn ylipäällikön tehtävästä oli juuri valtiojohdon käsittelyssä, mutta kriisitilanteessa hän otti vastaan ylipäällikön tehtävät. Sotilasjohdossa vallitsi hermostunut mieliala, ja myös suurvallan voiman hyvin tunteva Mannerheim oli pessimistinen.

Kokeneena johtajana Mannerheim ei näyttänyt pahoja aavistuksiaan julkisuuteen, mutta lähimmät alaiset saivat tuntea ylipäällikön oikkuilut nahoissaan. Turtola kuvaa seikkaperäisesti johtamisongelmia Karjalan kannaksella ja Laatokan pohjoispuolella. Ne ovat olleet jo pitkään tunnettuja, mutta Turtola kohdistaa huomion nimenomaan ylipäällikön persoonan osuuteen tapahtumissa.

Mainittakoon tässä erityisesti kenraalimajuri Juho Heiskasen tapaus. Hän toimi sodan alkaessa IV Armeijakunnan komentajana ja joutui antamaan ylivoiman edessä luvan vetäytyä Suojärvellä Suvilahden kauppalasta. Tätä Mannerheim ei hyväksynyt vaan käski valata sen takaisin heti seuraavana aamuna. Operatiivisesta suunnittelusta vastannut eversti A. F. Airo piti tehtävää mahdottomana ja kieltäytyi välittämästä käskyä Heiskaselle. Sen sijaan yleisesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti K. L. Oesch suostui varmentamaan käskyn, joka meni armeijakunnalle. Odotusten mukaisesti hyökkäyksestä ei tullut mitään, mutta myöskään marsalkan antaman käskyn täyttämisestä kieltäytyntä Airoa ei saman tien erotettu.

Sen sijaan Juho Heiskanen, jota pidettiin jääkäriupseerien terävimpään kärkeen kuuluvana ja parhaissa voimissaan olevana upseerina, erotettiin. Mannerheim ei antanut epäonnistuneille koskaan armoa, ei nytkään, joten kenraalimajurille ei löytynyt enää merkittävää käyttöä. Turtola etsii syytä ylipäällikön ratkaisuun erityisesti Mannerheimin kokemustaustasta, johon kuului kenttätehtäviä, mutta ei syvällisempää koulutusta tai kokemusta yleisesikunnan toimintatavoista. Vuonna 1918 ei sellaista kokemusta ehtinyt syntyä poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi. Toisaalta voi olettaa, että itsensä sodan alkaessa epävarmaksi tuntenut ylipäällikkö halusi näyttää kovuutensa, ja uhriksi

1. J. E. O. Screen, *Mannerheim*. Otava 2001.

2. Erik Heinrichs, *Mannerheim Suomen kohtaloissa II. Suomen marsalkka*. Otava 1959.

sattui osumaan erittäin päteväksi tiedetty jääkärikenraali. Tämän kaltaiset tapaukset eivät ole harvinaisia sotahistoriassa, eivät varsinkaan suurvaltojen armeioissa.

Talvisodan alkuvaiheen kriiseistä selvittiin paljolti vastapuolen tekemien karkeiden virheiden sekä suomalaisten sotilaiden paremman motivaation ja taistelutaidon vuoksi. Samalla Mannerheim nousi maineeseensa. Talvisodan jälkeen Mannerheimilla oli riittävästi auktoriteettia painostaa hallitus Saksan puolelle, ja sopia yhtymisestä Saksan hyökkäykseen kesällä 1941. Tuossa vaiheessa Mannerheim luotti Saksan voimaan ja innostui myös Itä-Karjalan valtaamisesta. Siitä tuli kuitenkin raskas taakka, kun Saksa ei kyennytkään tulemaan vastaan Syvärille. Turtola nimittää etenemistä kauas Suomen rajoilta Mannerheimin virheeksi eikä usko siitä annettuja selityksiä.

Yhdyn Turtolan näkemykseen siitä, että hyökkäys Syvärille ja Ääniselle oli väärä päätös, mutta sen syyt ovat moniselitteisempiä kuin vain Mannerheimista johduneita. Ratkaisevaa oli, että Suomi liittyi Saksan puolelle, ja saksalaiset vaativat hyökkäystä Syvärille. Kyseessä oli suunnitelma Barbarossan osa, jolla tähdättiin Leningradin valtaamiseen ja rintaman työntämiseen sen itäpuolelle. Mannerheimilla ei ollut siinä suhteessa enää vaihtoehtoja. Itä-Karjalaan menoa alettiin perustella sotilaallisilla syillä ja siellä pysymistä vielä keväällä 1944 ajatuksella ”vaihto-objektista” rauhanneuvotteluja varten. Tuskin Mannerheim itse enää uskoi siihen, mutta hän ei kyennyt ongelmaa ratkaisemaan, joten seurauksena oli kesäkuun kriisi Karjalan kannaksella.

Mannerheimin suurin epäonnistuminen oli kyvyttömyys varautua riittävästi suurhyökkäykseen, joka alkoi kesäkuussa. Turtola mainitsee aivan oikein siihen tärkeäksi syyksi Päämajan kehnon toiminnan erityisesti keväällä 1944 ja jo aikaisemminkin, kun olisi muun muassa pitänyt ryhmittää linnoitusjoukot uutta tilannetta vastaavasti. Päämajaa johdettiin ikään kuin ratsuväkyhtymää. Se oli pikemminkin Mannerheimin henkilökohtainen esikunta kuin tavanomainen yleisesikunta. Mikkelissä ei pidetty yhteisiä esikuntaneuvotteluja, eikä esikunnan osien yhteistyötä koordinoitukaan. Eri toimialat kävivät omaa sotaansa ja vastasivat asioistaan suoraan ylipäällikölle.

Elokuun alussa eduskunta määräsi lailla Mannerheimin tasavallan presidentiksi. Kaikki valta keskittyi nyt yksin käsiin. Näitä vaiheita Turtola käsittelee verraten lyhyesti, mutta nostaa esille Juhani Suomen perusteellisen Mannerheim-kirjan. Se on ”aivan käänteentekevä Mannerheim-tutkimus” (s. 273), jota Turtolan mukaan

on aivan suotta moitittu liian kriittiseksi. Hänen mielestään jo pahasti uupunut marsalkka ei enää hallinnut tilannekehitystä, eikä varsinkaan poliittisen johtajan tehtäviä, mutta tarrautui valtaan vielä turhan pitkään.

Toisaalta Mannerheim oli liittoutuneiden mielestä ainoa Suomen johtajista, joka pystyi kääntämään armeijan taisteluun saksalaisia vastaan. Yhdessä Paasikiven kanssa hän sai Neuvostoliiton vakuuttuneeksi suomalaisten halusta ja kyvystä täyttää välirauhansopimuksen velvoitteet ja luoda uudenlaiset suhteet itään.

Lopuksi Turtola käsittelee Mannerheimin muistelmien syntyä. Hän pitää virheenä, että marsalkka värväsi niiden tärkeimmäksi kirjoittajaksi entisen tiedustelupäällikkönsä eversti Aladár Paasosen. Tämä pääsi liiaksi vaikuttamaan sisältöön varsinkin jatkosodan loppuvaiheiden osalta, joissa tiedustelun epäonnistuminen olisi vaatinut kriittistä analyysia.

Martti Turtolan *Mannerheim* tarjoaa lukijalle uusia tietoon perustuvan kokonaiskuvan Suomen marsalkka Mannerheimista. Se ei ole tieteellinen tutkimus vaan persoonallisesti kirjoitettu ja paikoin yllättävänkin kriittinen essee, jossa Mannerheimin henkilöominaisuudet saavat monipuolista valaistusta. Se on hyvä synteesi Mannerheim-tutkimuksen nykytilanteesta, ja siksi kiinnostava myös niille lukijoille, joilla on jo laajat perustiedot aiheesta.

PEKKA VISURI, YLEISESIKUNTAEVERSTI, VTT